

Metodisks izdevums

Mācību metodes mūzikas teorijas apguvē

Pieredze ierosmei

Cēsis
2018

SATURS

Par izdevumu.....	3
Priekšnosacījumi mūzikas teorijas stundu veiksmīgai norisei	4
Domāšanas spēles	6
Uzdevumi pēc dzirdes	11
Ritms, skaņa, akordi	12
Kustību uzdevumi	14
Pielikumi	

*Mācīties nozīmē atcerēties to, ko jūs jau zināt.
Darīt nozīmē parādīt, ka jūs to zināt.
Mācīšana ir atgādināšana citiem, ka viņi zina tieši tikpat labi kā jūs.
Mēs visi esam skolnieki, darītāji un skolotāji.*

Ričards Bahs

Šis izdevums ir pavisam neliels ieskats Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas skolas mūzikas teorijas skolotāju atziņās, radošajos meklējumos un metodēs mūzikas teorijas mācību stundu organizēšanā.

Metodes iegūtas ikdienas darbā, saklausītas kolēģu padomā, radošās domas pilnveidotas. Apkopojumā ir ietverta pavisam neliela daļa no mūsu skolotāju pieredzes, un apzināties, ka arī citu mūzikas skolu pūrā tādas ir ne mazums.

Ar šo apkopojumu izvērtējam sevi un dāvājam savu pieredzi kolēģiem - lai mācītos, darītu, mācītu visi kopā un katrs individuāli, lai rastos jaunas, citas un citādas idejas, metodes, lai audzēkņi iemīlētu mūzikas pamatus, lai radītu un veidotu pasauli krāšņāku, labāku, mīlestības piepildītu.

Izdevumā apkopotas skolotāju lvetas **Kārkliņas**, lvetas **Lapiņas**, Ilonas **Pakalnas**, Anitras **Rauses** un Elitas **Zviedrānes** pieredze un radošās domas.

Izdevumu veidoja Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas vidusskolas izglītības metodiķe Ija Groza.

PRIEKŠNOSACĪJUMI MŪZIKAS TEORIJAS STUNDU VEIKSMĪGAI NORISEI

Anitra RAUSE

- **Pozitīva attieksme** ir pamatu pamats ikvienai sadarbībai un sapratnei cilvēku sabiedrībā. Tas ir pamats arī mūzikas teorijas apmācības stundās. Domāju, ka mans pirmais galvenais uzdevums- veidot un radīt pozitīvu gaisotni. Vispirms jau skolotājs ar cieņu un sapratni izturas pret katru audzēkni, un tālāk šis pozitīvisms pāriet citam pie cita. Ja bērns to sajūtīs, vieglāk viņu ieinteresēt mūzikas teorijas lietām.
- **Vide** ir otrs, tikpat svarīgs faktors. Telpa, kurā esam, kurā pavadām stundas, ir ļoti būtiska. Ikvienā vietā, kur strādāju, vēlos radīt "savas telpas" izjūtu, piederību konkrētai videi. Klasē izvietojam fotogrāfijas no vietām, kur esam bijuši- operā, koncertos, arī zīmējumus, kurus radījuši paši bērni, klausoties dažādus ML paredzētos mūzikas skaņdarbus. Sākoties jaunam mācību gadam, audzēkņi uz krāsainām lapām raksta sev un klasesbiedriem vēlējumus. Ar audzēkņiem kopā esam izdevuši skolas „sienas avīzi” „Fadiezis”.
- **Krāsu spēle**, krāsu prieks telpā. Bērņībai un jaunībai pietāv krāsainība. Kā zināms, krāsa paaugstina cilvēka enerģijas tonusu. Cenšos, lai klasē nav vienmuļu toņu. Stundās izmantoju krāsaino pakāpju tabulu, kur katrai pakāpei ir sava attiecīgā krāsa. Dažkārt darba lapas kopēju uz krāsaina papīra un audzēkņim iespējams izvēlēties, kuras krāsas darbu veikt un tml.
- **Piederības izjūtu** konkrētai vietai veidoju ar Doma Kora skolā aizņemtu ideju, ka klasē (un tur bija pat visā skolā) jābūt kalendāram ar audzēkņu dzimšanas dienu datumiem. Kad audzēkņim tik svarīgā diena pienāk, esam priecīgajā noskaņā kopā ar viņu- apsveicam jubilāru. Es šajā dienā arī vecākiem cenšos aizsūtīt īsziņā apsveikumu viņu bērnu dzimšanas dienā.
- **Sasveicināšanās rituāls**. Lielisks līdzeklis pozitīvai komunikācijai! To var darīt tik dažādi- gan ar dziesmu, vai ar rokas spiedienu utt. Piedzīvojot personīgu attieksmi, audzēkņis sāk uzticēties. Bērniem un pat pusaudžiem ļoti patīk šie mūsu „rituāli”, tā viņi saprot un izjūt, ka patiesi klasē ir gaidīti.
- **Interesi par mūziku un mūzikas literatūru** klasē rosinu ar dažādiem suvenīriem, ar komponistiem saistītām lietiņām no ārzemju ceļojumiem. Tas var būt ir zvaniņš,

stabilīte, lineāls, pulkstenis, krūze, trauciņš ar stāstu par komponistu, mūziķi vai CD, DVD ar tās zemes mūziku u.c.lietas.

- **Veiksmīgi uzskates un izmantojamie materiāli.** Ļoti lielisks „ieguvums” mūsu klasē ir meistarīgas šuvējas vairākas uzšūtās „klavieres”- 3-4 oktāvu robežās- gandrīz tādā pat lielumā kā īstie taustiņi. Bērni ar prieku „spēlē” gammas, intervālus un akordus uz šīm „klavierēm”. Izmantojam arī papīra „klavieres”, bet auduma ir ekskluzīvākas.
- **Atgriezeniskās saiknes princips.** Satiekoties pēc īsāka vai garāka brīvlaika, mums ir pilnīgi pašsaprotams, ka vajadzīgas sarunas par to, ko katrs darījis, piedzīvojis. Cilvēcīgas un vienkāršas sarunas. Audzēkņi rakstiski izsaka savu viedokli arī par mūsu kopējo darbu, mācību periodiem noslēdzoties. Šī atgriezeniskā saite ļoti nepieciešama arī man. Bērniem ir vajadzība sajūst neviltotu interesi par viņiem. Tas viss ir nepieciešamais solis tālākām, veiksmīgām, jau ar konkrētu solfedžo un mūzikas literatūras saturu piepildītām nodarbībām.
- **Nevis “ko”, bet “kā”.** Piekrītu mūsu cienījamai un pieredzes bagātai kolēģei Ludmilai Sniedzei, kas jau sen atpakaļ dalījās ar šādu atziņu- bērns informāciju var atrast jebkur, visdažādākajos veidos. Vai tā būs mūzikas teorija, vai skaņu mācības pamatlietas. Stundās svarīgākais nav vārds “**saturs**”, bet gan - satura iepazīšanas **veids**. Bērns atcerēsies nevis to, ko māca, bet gan to, **kā tas noticis**.
- **Izprast un saprast** bērnu! Saprast, ka mūzikas teorija vai mūzikas literatūras apguve var nebūt viņa „sapņu un lielā prieka” nodarbe. Bieži vien pusaudžu vecumā – arī vispār mācīšanās mūzikas skolā. Senais teiciens “Ar varu mīļš nekļūsi” darbojas arī te. Skolotāja uzdevums – sajūst, kādas metodes der katram bērnam, mudināt skolēnus pārvarēt sevi un paveikt dotos uzdevumus!

DOMĀŠANAS SPĒLES

Piemeklē krāsu skaņu kartīnai

Elita ZVIEDRĀNE

Skolotājs izdala trīs krāsu kartītes, piemēram, zilu, sarkanu un dzeltenu. Pirms tam skolotājs spēlē tonikas, subdominantes un dominantes akordus un rosina ieklausīties, padomāt par skaņu tēliem, piemēram, ka sarkana krāsa ir kļiedzoša, līdz ar to skaņa ir saspringtāka un tai ir piemērots dominantes akords, bet tonikas skaņa ir mierīga un varētu salīdzināt kā mierīgu, zilu jūru. Audzēkņiem pēc dzirdes jāpiemeklē attiecīgā krāsu kartīte.

Klausīšanās pēc dzirdes, rādot attiecīgo akustiskās grupas intervālam atbilstošo zīmējumu

Elita ZVIEDRĀNE

Katram audzēknim tiek izdalītas 3 uzzīmētas kartiņas, piemēram puķīte, zvaigznīte un kvadrāts. Skolotājs spēlē intervālus, piemēram, lielas, mazas tercās un sekstās, kas ir pieskaitāmas vienas skaņu grupas- konsonansēm jeb labskanīgām skaņām, kas ir puķīte, tad lielas, mazas sekundās un septīmas, kas ir pieskaitāmas pie disonansēm jeb stūrainām, griezīgām skaņām, kas simbolizē zvaigznīti un visbeidzot tīros intervālus, kvartas, kvintās un oktāvas, kas skan pietiekami stabili un noturīgi, ko apzīmē ar kvadrātu.

Ritma summa

Ilona PAKALNE

Sagatavotas ritma kartītes. *Pielikumā paraugs.*

Uz 2 spēlētājiem sadala 10 ritma kartītes, katram 5;

Spēlētāji ritma kartes tur ar attēlu uz leju;

Abi spēlētāji vienlaicīgi ņem virsējo kārti no kaudzītes un atklāj to, noliekot blakus vienu otrai uz galda;

Tālāk var izmantot 2 spēles variantus:

A

Tas, kurš pirmais pasaka, kāda ir ritma lodziņos summa, paņem otra spēlētāja ritma kartīti sev un liek savas kaudzītes apakšā.

B

Tas, kuram ritma lodziņos lielāka summa, otra spēlētāja ritma kartīti paņem sev un liek kaudzītes apakšā;

Gadījumā, ja vienlaicīgi atbild abi spēlētāji (B variantā – summa vienāda), ritma kartītes paliek pie spēlētājiem un tiek likta nākamā.

Uzvar tas, kuram īpašumā spēles beigās ir nonākušas visas kārtis.

Spēli var limitēt uz laiku, piem.10 min. – kuram uz to brīdi ir vairāk ritma kartīšu, tas ir uzvarētājs.

Piezīme. Pirmajām klasēm ritma summu kartītes var sadalīt pa vienai.

Mūzika skaitļos

Ilona PAKALNE

Matemātisko aprēķinu metode izmantojama literatūras teorijas apguvē.

Skolēniem dota kartīte ar tekstu:

1843.gadā pasaulē nāca mazs puisēns. Tad vēl neviens nezināja, ka zēns kļūs slavens komponists. Viņa vārds Edvards Grīgs. Ja no slavenā norvēģu komponista dzimšanas gada atņemsi 1243, tad uzzināsi, cik solo dziesmas sakomponējis komponists Francis Šūberts. Ja šo skaitli sadalīsi ar 3 un atņemsi 184, tad uzzināsi, kurā gadsimtā izgudroja pirmo klavesīnu. Ja šo skaitli dalīsi ar 4, tad uzzināsi, cik stīgu ir kontrabasam un, ja pieskaitīsi 1, tad uzzināsi, cik gadu vecumā Volfgangs Amadejs Mocarts sacerēja un pierakstīja savu pirmo skaņdarbu. Ja pieskaitīsi vēl 2, tad uzzināsi, cik pedāļu ir arfai. Sareizini ar 26 un pieskaiti 1702, tad zināsi, kad uzbūvētas Rīgas Doma ērģeles un, ja pieskaitīsi 4884, tad zināsi, cik stabuļu ir šīm ērģelēm. Ja atņemsi 6758, tad uzzināsi, cik metru ir garākai ērģeļu stabulei, bet, ja pieskaitīsi 3, tad – cik milimetru mazākai. Pieskaiti 1860 un re – iegūsi gada skaitli, kurā notika pirmie Latviešu Dziesmu svētki. Un, ja pieskaitīsi 107, tad uzzināsi, kurā gadā dzimis mans brālis. Kad mans brālis svinēja 5.dzimšanas dienu, es jau 7.

Ja visu būsi pareizi saskaitījis, tad beidzot uzzināsi, cik man gadu!?

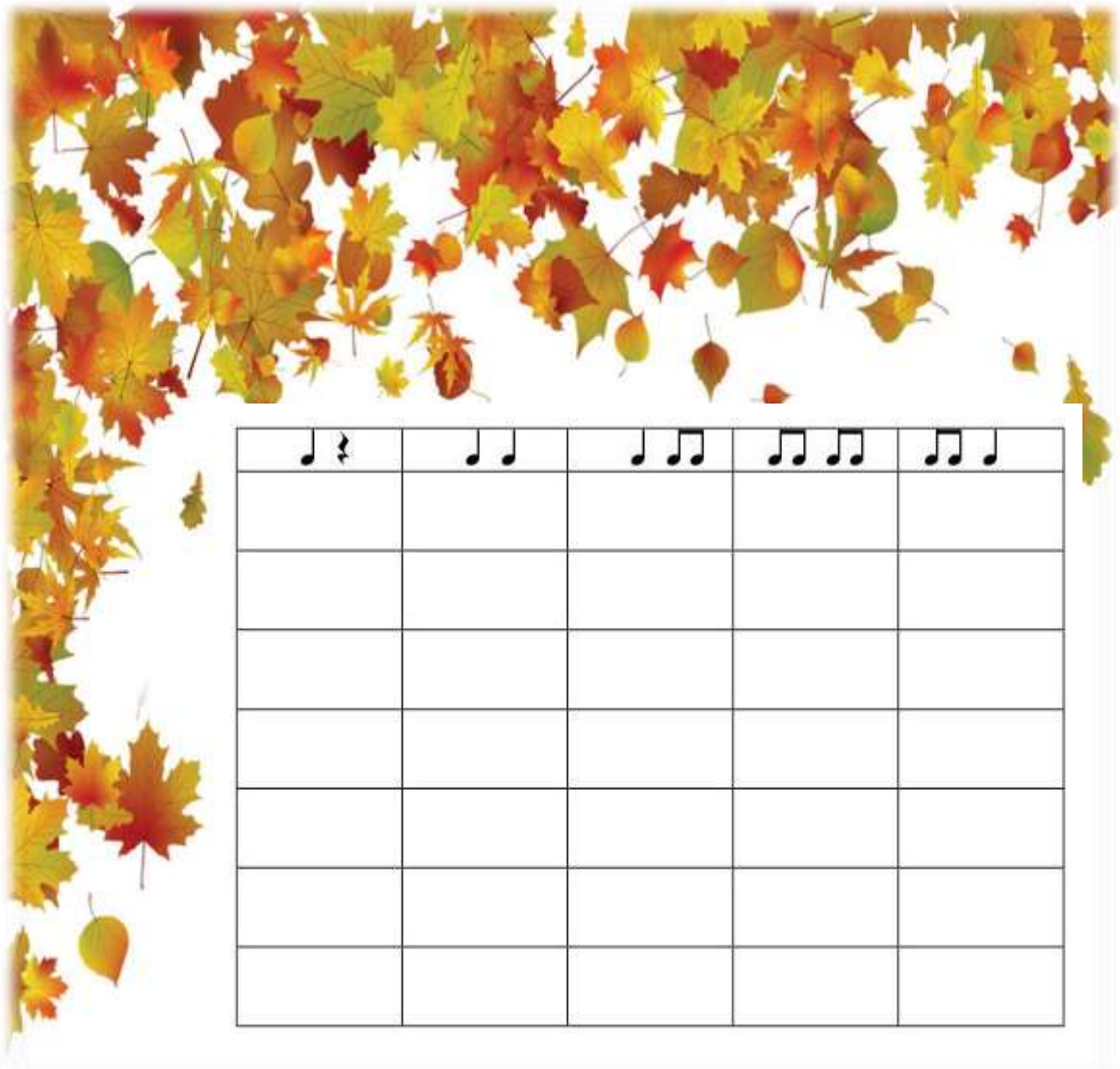

Rudens ritms

Ilona PAKALNE

Ieraksti zemāk esošos vārdus katru zem sava ritma!

Rudens	Skolas zvans	Laiks celties	Raibs	Lapkritis
Auksts	Lietussargs	Dārzs	Lapas	Kartupeļi
Lietutiņš	Kāļi	Rudens saule	Gājputni	Skaisti koki
Ražas svētki	Sals	Dālijas	Zem jumta	Kastaņi
Mārtiņrozēs	Peļķe	Ogas	Vējš	Jau salnas

♪	♪	♪	♪	♪

Pēc šāda principa var izveidot jebkuras citas tematikas (gadalaiki, norises u.tml) ritmu tabulas.

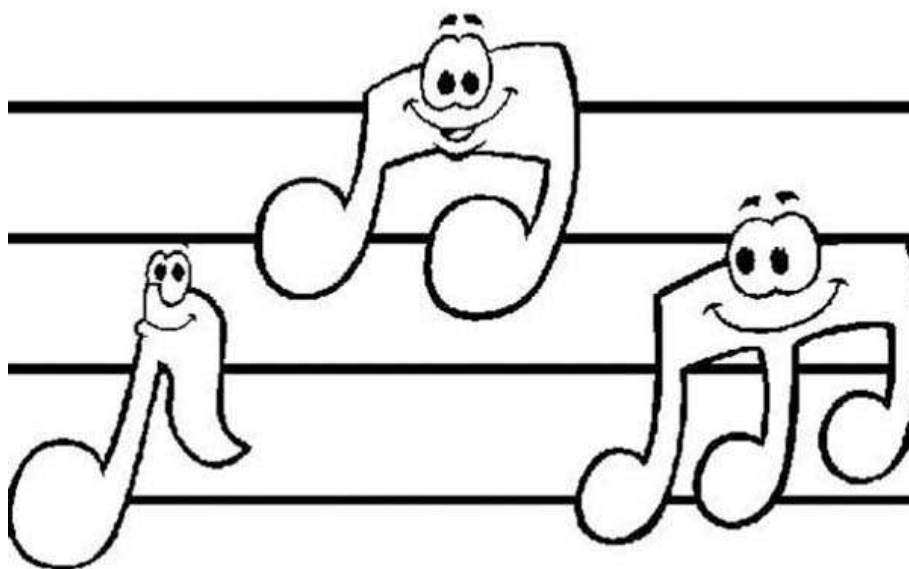
Kā pateikt vārdiem

Iveta KĀRKLĪŅA

Mazajās klasēs bieži vien no audzēkņiem grūti "izvilināt" ko citu par "ātri, lēni, skaļi, klusi, priecīgi, bēdīgi".

Dodu bērniem ievirzi - lieku meklēt vēl citus sinonīmus - strādāt grupās, jautāt mājās vecāku palīdzību, veidot savu "špikerlapu", lai bagātinātu valodu mūzikas piemēru raksturošanā.

Pielikumā – darba lapas paraugs

UZDEVUMI PĒC DZIRDES

Dzirdes diktāta rakstīšana uz tāfeles

Elita ZVIEDRĀNE

Ikdienā, iesaistoties visai klasei kopā, katrs pa vienai taktij raksta dzirdes diktātu uz tāfeles, taču skolotājs, ja rodas kļūda, uz to sākotnēji nenorāda. Visi audzēkņi seko līdz un redz arī pieļautās kļūdas. Skolotājs nospēlē nepareizo variantu un pēc tam - pareizo. Audzēkņi paši salīdzina, kas ir pareizi un kas nē. Visbeidzot kopā ar skolotāju pārrunā un kļūdas izanalizē.

Intervālu atpazīšana pēc dzirdes

Iveta KĀRKLĪŅA

Izmantoju sagatavotu kartīšu komplektus - katram audzēknim izdalu tādas, kuras tobrīd attiecīgajā klasē esam apguvuši. Pirmajās klasēs sākumā mēģinām dzirdēto saistīt tikai ar attēlu, pakāpeniski iemācāmies arī precīzo nosaukumu un tā rakstību.

Šādi ir viegli konstatēt kopējo situāciju - cik liela daļa audzēkņu sniedz pareizas atbildes, ar kurām saskaņām ir vēl grūtības, netērējot laiku rakstīšanai un pārbaudei.

Audzēkņi paceļ kartītes, es dodu pareizo atbildi.

Neviens netiek vērtēts, katrs pats sevi pārbauda, vai izdodas sadzirdēt.

Citā variantā - kartītes katram priekšā - atbild rakstiski, vadoties pēc attēla, bet jau ar konkrēto intervāla apzīmējumu.

Katrs pedagogs var izveidot savas asociāciju bildes, kā vien vēlas.

Pielikumā – kartīšu paraugi.

Diktāts ar ierakstu

Elita ZVIEDRĀNE

Ieteicams izvēlēties programmatiskus skaņdarbus, piemēram, tiek atskaņots piemērs no K. Sen Sansa "Dzīvnieku karnevāla" daļa "Zilonis". Klausoties vairākas reizes audzēkņi vispirms mēģina noteikt pulsu, taktismēru un ritmu, tad kopīgi noplaukšķina ar ierakstu. Pēc tam audzēkņi mēģina sadzirdēt basa līniju, koncentrējas nošķirt, kur atskan kontrabasa, kur - klavieru partija. Citos skaņdarbos atstāt kādu pieturas punktu uz ko īpaši vērst uzmanību, piemēram aizliekot ciet sekundas vai septīmas intervālu.

Noturīgo intervālu tabula

Iveta KĀRKLĪŅA

Attīsta tonikas trijskaņa izjūtu, arī harmonisko dzirdi. Var izmantot dažādi - pēc konkrēto audzēkņu spēju līmeņa. Izmantot dažādas tonalitātes.

Var vienkārši dziedāt pulsācijā - uz 1 - 2 dzied, uz 3 - 4 pauze:

- visas rindas pēc kārtas,
- divas grupas reizē - katra savu rindu,
- vairāki audzēkņi katrs savu rindu,
- viens dzied vienu rindu, cits spēlē otru rindu un tml.

TSD akordu tabula

Iveta KĀRKLĪŅA

Uzdevums piemērots vecāko klašu audzēkņiem..

Prasa noturīgas teorijas zināšanas, kur konkrētie akordi atrodami.

Atvieglots variants būtu ar jau pierakstītām pakāpēm.

Var strādāt dažādos veidos - līdzīgi kā ar intervālu tabulu.

Var izmantot dzirdes analīzei - nosakot, kuru rindiņu spēlē skolotājs.

Var izmantot rakstu darbu uzdevumiem - katrs uzraksta norādītajā tonalitātē.

Var spēlēt uz klavierēm norādītajā tonalitātē.

Pielikumā – kartīšu paraugi

KUSTĪBAS

Gammas dziedāšana ar kustībām

Elita ZVIEDRĀNE

Do- pietupiens līdz lejai, rokas uz ceļgaliem

Re- izstieptas pamatstājā, rokas gar sāniem

Mi- rokas sānos, uzliktas uz gurniem

Fa- rokas ieslīpi atstieptas no sāniem, delnas atliktas uz augšu: "kā eglīte"

Sol- rokas sānis izstieptas plecu augstumā ar plaukstām uz augšu: "kā uztvert saules enerģiju"

La- rokas saliektas uz pleciem

Si- rokas ieslīpi izstieptas uz augšu

Do- rokas augšā, taisni izstieptas un plaukstas saspiešanas kopā: "kā sveces liesma"

Šīs kustības vienlaicīgi var izpildīt dziedot notis unisonā, kustības var izpildīt pa T53 skaņām vai pentatonikā (bez pustoņiem, bez "fa" un "si"), var arī izvēlēties audzēkni, kurš rāda priekšā šīs kustības jauktā veidā un visa klase dzied attiecīgi parādīto skaņu.

Melodijas ritma zīmējuma izpildīšana kustībās

Elita ZVIEDRĀNE

Dziedam jebkuru mācīto latviešu tautasdziesmu, piemēram, "Kur tu tecī":

- 1) Dziedot dziesmu izplaukšķinām ar rokām katru skaņu
- 2) Dziedot dziesmu to pašu izdimdinām ar kājām
- 3) Pēc tam dziedam melodiju ar ritma zīlēm
- 4) Katru skaņas ilgumu izpildām ar savu skanošo žestu vai kustību, piemēram ceturtdaļas ar plaukstām, astotdaļnotis ar kājām, pusnoti- taisnas rokas izstiepjot ieslīpi augšā.
- 5) Sadalāmies trīs grupās un katrai grupai jāizpilda savs nošu garums ar saturam atbilstošām kustībām. Grupu uzdevumus var mainīt.

Kustību spēle

“Uzmini nu - kurš ritma šablons nav dziesmā, ko mēs dziedam?”

Elita ZVIEDRĀNE

Klasē uz grīdas vai soliem tiek izlikti ritma šabloni ar apakšā parakstītām pakāpēm kādai zināmai vai arī vēl nemācītai dziesmai. Katram audzēknim tiek iedota viena takts. Audzēkņi ar nošu nosaukumiem dzied katrs savu takti, bet ar kājām ritmizē tās ritma zilbes, kas viņam ir iedotas. Tad saliek ritma šablonus rindā un visi izdzied visu dziesmu no sākuma līdz beigām, līdz saprot, kāds ritma šablons ir nepareizs un neatbilst dotajai dziesmai.

Ritms un pulsācija ar graudu maisiņiem

Elita ZVIEDRĀNE

Katram audzēknim rokā graudu maisiņš. Audzēkņi mūzikas pavadībā soļo un uz pirmo takts-daļu met gaisā maisiņu un sasiņ plaukstas. Maisiņu ir jāpaspēj noķert ritmiskajā pulsācijā. Maisiņu var mest gaisā uz dažādām takst-daļām pēc izvēles un audzēkņu spējām. Maisiņos var bērt gan putraimus, grūbas, griķus un tml.

